„БРАНИК“ ИЗЛАЗИ
пет пута на недељу.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву „Бранка“ у Н. Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ЦЕНА ЈЕ »БРАНИКУ«
За Угарску: Србију Црну Гору
Друге стране земље
на годину К 34·— 46·— дин.
на по године К 17·— 23·— „
на четврт „ К 8·50 11·50 „

Поједини бројеви стају 12 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова.
Уредништво и администрација „Бранка
налази се у кући А. Пајевића у Дунавској
улици бр. 36.

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

Бр. 235. У Новом Саду, у петак 5. (18.) новембра 1910. Година XXVI.

Заћутало се.

У владавини грофа Куена-Хедерварија има много појава, које су извесне наде, скопчане са његовом владавином, претвориле у велико разочарање. Међу те појаве спадају два важна питања, за која се држало да ће их гроф Куен-Хедервари умети и моћи решити или бар утрти им пута да се реше. Та два важна питања су: народносно питање и питање изборне реформе, односно права општега гласа.

Како је прошло народносно питање, како су прошли избори у народносним срезовима под владавином грофа Куена-Хедерварија, то не треба на ново казивати, то је на све стране познато. Колико у томе има кривице самога грофа Куена-Хедерварија, а колико грофа Стевана Тисе, то не ћемо овде испитивати. Нама се чини, да није било баш непријатно грофу Куену Хедерваријy, што му је гроф Стеван Тиса из руку извио читаво народносно питање и вођење избора у народносним срезовима. Гроф Куен-Хедервари ослободио се бар онога одијума, који би на њега, пао: да повлађује народностима, а овако може да каже: „Тà и ја сам добар Мађар, који не повлађујем народностима.“ Е па лепо! Кад је гроф Стеван Тиса при изборима »смрвио« народности, он хоће да се мири са Румунима. Bonne chance! што кажу Французи, али ће Тису постићи велико разочарање са његовим „јединственим мађарским надодом“.

Но друго је питање, које се не тиче само народности, него се тиче свију народа па и Мађара, а то је: велико демократско начело: опште право гласа.

Ево прођоше више од четири године, од кад је круна ставила то питање, не као какву жељу, него као заповест угарском сабору, да реши то питање. Кад је круна почетком године 1906. склопила неки пакт са мађарском коалицијом, те овој припустила владавину, ставила је као главни услов стварање новога изборнога реда са правом општега гласа. Држало се тада, да ће на новом сабору године 1906. први предмет расправе бити законски предлог о општем праву гласа. Мислило се, да ће, чим тај закон буде расправљен, примљен и од круне санкцијонисан, сабор бити распуштен, те на основу новога изборнога реда са општим правом гласа бити расписани нови избори, као што је то било у Аустрији, кад је онде уведено опште право гласа.

Али сабор од године 1906. није никако нашао „времена“, да се бави изборном реформом, односно законом о општем праву гласа. Ту је била опширна адреска расправа, па онда прорачунска расправа за године 1906. и 1907., па је сабор нашао времена, да расправи злогласни Апоњијев предлог о школама, па и његов други законски предлог о »бесплатној« настави, а нашао је сабор времена и да расправи железничку прагматику, с којом је настао велик конфликт са Хрватском, са свима злокобним последицама Раухове страховладе у Хрватској. За све те законске предлоге нашао је сабор времена, само за расправу изборне реформе, односно општега права гласа није нашао времена.

Но кад је напослетку министар унутрашњих послова гроф Јулије Андраши био ургиран, жестоко пожурен, да зготови предлог о изборном реду, односно предлог за опште право гласа, он је зготовио познати предлог изборнога реда са плуралитетом. Тај је законски предлог, као што је познато, учинио најгори утисак. Али и тај предлог није дошао пред сабор на дневни ред, јер је међу тим искрсло банковно питање. Мађарска независна странка била је одушевљена за мађарску независну банку, па је бацила у закутак опште право гласа.

Али на банковном питању наишла је мађарска независна странка на стену, о коју се разбио читав брод мађарске коалиције.

Дошао је гроф Куен-Хедервари те је при новим изборима задобио за себе повољну већину. Па престони говор, управљен на нови сабор, и опет упућује угарски сабор на то, да створи закон о општем праву гласа. Гроф Куен Хедервари, да би се показао вољан за стварање новога изборнога реда са општим правом гласа, одредио је, да се купе потребни статистички податци. У то доба се још нешто говорило о општем праву гласа. Али надођоше неке друге ствари, па се већ од дужега времена заћутало о општем праву гласа.

Сад нико више не говори о општем праву гласа, већ су данас на дневном реду диференције међу Аустријом и Угарском. Гроф Куен-Хедервари обећао је, да ће у банковном питању израдити: плаћања у готовом. Али је морао попустити Аустрији и сад се продужују расправе ради тога, да би се попуштање и повлачење грофа Куена-Хедварија могло мало замазати и улепшати.

Друго је важно питање данас: трошак војних припрема, а особито повишење броја војничких рекрута. То захтева Беч, то захтева владар. Но угарски сабор није вољан пристати на повишење рекрута.

Ово питање стоји у некој вези са изборном реформом. Гроф Куен-Хедервари и гроф Стеван Тиса јако раде на томе, да угарски сабор пристане на повишење рекрута, јер држе, да би у том случају могли избећи изборну реформу, односно право општега гласа. Зна се, да је гроф Стеван Тиса одлучан противник општега права гласа, а и гроф Куен-Хедервари није баш одушевљен за то право.

Што бечки меродавни кругови желе опште право гласа, лежи у том, што би се са општим правом гласа показала права воља становништва Угарске, а не само воља Мађара. А ти кругови у Бечу желе опште право гласа и с тога, што држе, да би угарски сабор, који би произашао из избора на основу општега права гласа, био наклоњенији Бечу. Али ако би и данашњи сабор пристао на оно, што хоће Беч, гроф Куен-Хедервари и гроф Стеван Тиса држе, да Беч не би толико пожуривао опште право гласа, већ да би лепо могло остати при старом изборном реду, па би народности лепо остале у закутку.

Али се може неко време заћутати о општем праву гласа, но опет и опет ће то питање искрснути на површину. О том не треба себи да праве илузије гроф Куен-Хедервари и гроф Стеван Тиса!

⊙

Одјеци Масарикова говора.

Масарикова открића изазвала су у целој Европи највећу сензацију. Сви светски листови доносе о том европском скандалу веће или мање вести, једино Еренталова будимпештанска мађарска и бечка немачка штампа ћути као заливена, ваљда да тим ћутањем такође покаже, у како се страшном и неугодном положају налази Ерентал. Ипак се у Бечу нашао један лист, за који се не може рећи да симпатише Србији и српском народу, који о тој Еренталовој бламажи доноси непрестано уводне чланке подржавајући тако читаву аферу на површини, док се не реши. Тај је лист »Zeit«. Тако тај лист у свом последњем чланку истичући *моралну* страну целе афере вели: „Одговор грофа Ерентала је сасвим недовољан. Никакав одговор био би још увек бољи. Гроф Ерентал се огрешио о основни тактични закон јавне дискусије, који захтева, или да се каже све или ништа.....

Гроф Ерентал мора све знати и могао је све рећи, ако су Масарикове тврдње неистините. Јер, да су Фридјунгози документи фалзификовани, доказано је јасно на суду, а да они са званичног места потичу, то је признао и сам Фридјунг на процесу. Гроф Ерентал је дакле мирно могао допустити, да је посланство овим документима насело неком фалзификатору. И такво и свако друго престављање догађаја било би за нашу дипломацију хиљаду пута славније него Масариково, које преставља најсрамнију од свих могућности. — Али оно, што је гроф Ерентал рекао, није никакво побијање, то је по свакој логици *потврда Масарикових тврдња*. То није ни мушка отвореност, него слабићско заплетњаштво. Тако се представник једне државе од педесет милијона, како нас је једном Ерентал назвао, не сме држати према малом, слабом српском народу. *Велика сила има и моралне дужности. Ни један частан човек не би трпио оптужбу фалзификовања и корумпирања правосуђа*; он би напротив предузео све, па ма се и финанцијално руинирао, да се од такве оптужбе опере. *Што је за приватног човека морал, морал је и за једну велесилу и њене представнике.*“

Уз споменути лист једнако непрестано третира целу аферу и главни гласник *социјално-демократске странке у Аустро Угарској, бечки* „Arbeiter Zeitung“, који доноси уводни чланак под натписом: »Питање морала«, у коме међу осталим вели:

»Делегат Масарик је учинио открића, која су врло вероватна, а која постају тим вероватнија, што више гроф *Ерентал измиче јасном одговору*. Што се гроф Ерентал на то ослања, да српска влада не ће прекршити дискреције не одавши ни њега, ни грофа Форгача, то још ништа не доказује.

Ми разумемо, да ће превејани Срби радити већ на том, да уздрже онакве противнике, који имају доста разлога, да се боје разних открића. Све ако се и не ће никад тачно знати, ко је правио ове фалзификате, једно стоји, да су у Аустрији већ пре противне расправе против Friedjung-а упознати као фалсификати. А то је доста, да одговоримо на моралну страну тога питања. То морално питање састоји се у томе, што не ћемо дозволити, да се дипломација, која се и онако не одликује особитом чистоћом, зарази још и оваквим прљавштинама. И они, који не верују у то, да би гроф Ерентал био кадар да активно суделује код тих кривотворина, изненађени су како гроф Ерентал одбија свако истраживање тога питања и како се опире томе, да се установи онај, који је одговоран за те кривотворине. Или можда не осећају меродавни фактори те срамоте, видећи у томе само аферу, која ће се доскора заборавити, а којом су године и године обећивани заступници у Хрватској — не спомињући, како се таме погоршао наш однос према Србији и *како смо се бламирали пред читавом Европом*. То би значило усталити једну правну свест и један фини осећај, на коме нам не може нико завидети.«

Међу виђенијим светским листовима донео је о Масариковим открићима уводни чланак и полузванични француски лист „Le Temps“.

„Тан“ објективно приказује само ток афере. Масарик је, вели париски лист, успео да прибави неке фалзификате из Фридјунгова процеса. Он је тражио, да му Ерентал покаже оригиналне „исправе“ Фридјунгове, тврдећи, да ће доказати, да се ове „исправе“ ни у чем не разликују од оних, што их он има у рукама. Он је надаље молио министра спољних послова, да изјави, да ни он ни његови потчињени нису ништа знали о махинацијама „грофа Азева“ из београдског посланства. Премда је „Политика“ јавила, да је Васић признао, да га је у послу Форгач подупирао, *Ерентал није хтео да одговори*. Он се тек онако мимогредце задовољио рећи, да је аустро-угарски посланик у Београду у изврсну положају. Држи се, да ће се Масарик вратити на јуриш. *Дакле ова „тајовита афера“ није још разбистрена.*

*

Масарик о својим открићима.

„Frankfurter Zeitung“ доноси разговор свога дописника са проф. Масариком. У том разговору изјавио

се Масарик о својим открићима овако:

„Ја сам хтео, да коначно решим *загребачку и Фридјунгову* парницу, наводећи чињенице. Борити се против туђих држава недозвољеним средствима, није лепо, но овде се ради о нашим земљацима. *Један део становништва у Хрватској још је увек под сумњом због велеиздаје.* Загребачку велеиздајничку парницу препустише забораву. Фридјунгова се парница додуше завршила нагодбом, али питање, од куда потичу фалсификовани документи, остало је нерешено. Обеду, да је у мом интересу, да замутим односе између Аустро-Угарске и Србије, који да су се у последње време поправили, не треба ни побијати. Ја сам пошао у Загреб и у Београд и предузео сам истрагу, да пронађем истину. Ја се и не бојим, да ће моји докази омануги. Ја имам своје документе, а за оне, који су ме информисали, сигуран сам. **Ја остајем код своје тврдње, да су фалзификати фабриковани у београдском аустро-угарском посланству** *и то сам и јасно казао, назвавши грофа Форгача Азевом.*

На питање, да ли је гроф Форгач против њега предузео какве кораке, одговорио је проф. др. Масарик: »Ништа није предузео. Шта више, гроф Форгач није нашао за вредно, ни да одбије којом брзојавком моје навале.“

Што се тиче брзојавке Масарикове петроградској „Ријечи“, рече Масарик: „Ја нисам брзојавио листу, већ мом пријатељу Миљукову.“

На концу интервјуа рекао је проф. др. Масарик: »*Кад читава ствар буде из политичке атмосфере макнута у* **моралну**, *онда ће јавно мнење увидети, да сам тим својим чином земљи учинио услугу.*«

⁂

Крај »велеиздајничке« парнице у Загребу.

Масарикова открића почела су већ деловати. Тако из *Беча* јављају, да је гроф *Еренталл* позвао себи у аудијенцију бана *Томашића*, подбана *Чаврака* и већника врховног суда у Загребу *Брожана*, референта за »велеиздајничку« парницу. Разговарали су се дуго и плод тога разговора ускоро ће се видети.

*

Масарикова открића у српској скупштини.

Познато је, да је гроф Ерентал на Масариков говор изјавио најпре *само* то, како *сама српска влада није изјавила жељу*, да се Форгач одстрани из Београда, него баш напротив.

Националистички посланик *Ђерасимовић* ставио је због тога на владу интерпелацију, на коју је министар спољних послова *Миловановић* одговорио, да српска влада доиста није тражила, да се Форгач уклони, но да се то односи на време после анексије, дакле године 1909., кад је огорчена српска јавност захтевала, да се Форгач уклони.

С овим се нејасним одговором интерпеланат није задовољио.

Седница српског министарског савета.

Београд, 1. (14.) новембра. Данас у 5 сати по подне држана је у министарству спољних послова министарска седница. Седници је председавао *краљ*, а главно питање, о коме се дебатовало, било је: *какво ће држање заузети Србија сада после Масарикових открића.*

НОВИ САД, 4. новембра 1910.

— **Да протумачимо!** При последњим изборима за хрватски сабор догађале су се свакојаке аномалије, које су биле кадре компромитирати и поједине странке, и поједине личности. Из тога су се развила многа неспоразумљења, па велика публика, која није била посвећена у разне околности појединих изборних срезова, није се могла разазнати у тим заплетеним појавама. Хоћемо да наведемо као пример иришки изборни срез. Познато је, да је у том срезу др. Младен Лисавац, један од главешина радикалске странке, био као апсолутни господар и зато се за сасвим сигурно држало, да ће он бити изабран, као што је и пре био биран. Српској самосталној странци, као и свима антирадикалима, морало је много стати до тога, да се исти др. Лисавац при последњем избору обори, јер Лисавчев пад значио би велики радикалски пораз. Са тога гледишта треба посматрати све оно, што се догодило у иришком изборном срезу, и само тако даје се разјаснити допис из Ирига, што је у прошлом броју нашега листа изашао о избору у иришком изборном срезу. Допис тај писао је један опробани српски родољуб, велики привржeник наше странке и нашега листа. У Иригу пак српска самостална странка, иако нема много привржeника, то је мален број самосталаца ипак врло ревностан у пропагирању и у утврђењу начела српске самосталне странке.

Кад се је у Иригу видело, да постављени кандидат српске самосталне странке не ће моћи никако продрти, настало је питање, шта је боље за општу српску ствар: да ли да продре др. Лисавац или др. Авакумовић? Ако је то била девиза, да се обори др. Лисавац, то нема сумње, да би избор дра Авакумовића био повољнији, него избор дра Лисавца. Из тога су се изродиле велике несугласице између изборника, којима је на челу стајао наш дописник, и једнога вође српске самосталне странке у Иригу.

Ово ваља имати на уму, кад се прочита допис, који је изишао у 234. броју „Браника«. Др. Авакумовић, као што је познато, изабран је. Личности дра Авакумовића, што се тиче знања и приватног поштења, не може се ништа замерити. При том избору постигнута је главна цел: да је др. Лисавац оборен.

Но ми бисмо врло жалили, кад би поводом избора у Иригу настале неке несугласице међу људима наше странке и српске самосталне странке. Ми са српском самосталном странком у Троједници боримо се раме уз раме, па препоручујемо и људима наше странке, да **потпуно заједнички** поступају са српском самосталном странком и од сада, као и до сада.

Говор
дра Душана Баљака

у седници аустријске делегације, држаној 11. новембра о. г. по р. кал. у претресу о **босанско-херцеговачком** *кредиту.*

(По стенограму.)

(Наставак.)

Док је важио турски закон, могао је кмет, кад би кметовска својта постала неспособна за то, да обрађује своју земљу, бити уклоњен а дешавало се, да је биваo уклоњен, кад је обраду земље са свим занемарио. Према том је стојала дужност спахије као врховног власника, да о свом трошку подиже на спахилуку потребне зграде. Па нека ми сад буде дозвољено, да високој делегацији саопштим једну пресуду, која је пре од прилике пет месецâ била изречена у једном аграрном спору. Том се пресудом правомоћно исказало, да су кметови Тана, Илија и Пера Вуковић из општине Утиколине изгубили кметовско право те морају спахији предати добро, иначе ће силом бити отерани а за парничке трошкове и пристојбе за жигове имају платити 62 круне 36 потура. У мотивацији се и не тврди, да је кмет ма и најмање занемарио економију. То се у толико мање могло тврдити, у колико се кмет у парници понудио, да ће доказати сведоцима, да је последње године аги дао жита, зоби и варива у укупној вредности од 396 круна, а овамо десетински паушал, по којем се равна агина трећина, износи само 70 круна. Као разлог томе, што су споменута три кмета уклоњена, наводи се у том решењу котарске области у Фочи од 21. марта 1910. бр. 4130. ех 1909. то, да су кметови на читлуку подигли зграду — по турском је закону то спахијина дужност — и осим тога да се према аги нису пристојно понашали. Пресуде такве врсте нису данас ништа више ново; излази их сваки дан по неколико а ондашњи их листови саопштавају у нарочитој сталној рубрици; врло их мало има, које је услед утока уништила и изменила земаљска влада.

Даље ћу још бити тако слободан, да пажњу високе делегације обратим на једну интерпелацију, која је поднесена била у тринаестој седници босанско-херцеговачког сабора од 18. јула 1910. Интерпеланти су запитали, чиме оправдава влада то, што су кметовима одречене дозволе за занате, ако спахија не пристане на то, као што се то десило кмету Михаилу Бабићу из Турјака, по гласу одлуке котарске области у Новој Градишци од 20. јула 1909. бр. 8300.

Док су важили турски закони, уживао је кмет, који је испуњавао своје дужности према спахији, бар ту једну слободу, да може радити. Но ако данас кмет, где се по мишљењу Његове Ексцеленције дра Бернрајтера при данашњим аграрним приликама мора управо проленити, баш напротив хоће да се макне па да радом осигура свој напредак те је уз пољопривреду рад да ради какав мален занат, то га баш онда власти осуђују на леност. Јер без спахијина пристанка, који се, као што чујемо, по правилу не може добити, то није дозвољено.

Но сад, од како је босански сабор отпочео свој рад те хоће само то питање да узме у своје руке, први се пут изреком и одлучно против идеје општег и императивног растерећивања заузима негативно становиште те се за аграрни однос, како постоји у Босни и Херцеговини, каже, да је однос чисто приватно-правне природе. Том питању, које је некад сачињавало предмет саветовањима европских дипломатских конференција те дакле приказивало не само јавно-праван, него чак и међународни интерес, сад се придаје једино приватно-правни карактер. А баш сама влада није дотични одношај сматрала тако, ни по облику ни по суштини.

Наредбом о аграрним парницама, ако се не варам, од године 1895. упућују се сви спорови, који проистичу из аграрног одношаја, управним котарским званима. Ако је тај однос чисто приватно-правне природе, за што је онда влада у време, кад је у Босни већ била спроведена потпуна судска организација, суд о стварима приватно-правне природе одузео јурисдикцији судова па их задржао за политичке области.

Што се пак тиче саме суштине, кад се у смислу мало час наведених решења власти кметовски одношај сматра тако, да кмет без саизволе свог спахије не сме радити ни најмањи занат, да је дакле тим одношајем његова лична слобода ограничена те постаје фактично клетвеништво, како се онда ту може говорити о одношају приватно-правне природе?

Како се може рећи, да аграрно питање није постојало у откупу кметова, него у успостави правног стања, као што је Његова Ексцеленција господин заједнички министар финансија рекао у одбору делегације? Господин министар је још додао, да монархија није дужна, да реши аграрно питање.

Нека Његова Ексцеленција у збирци закона и наредаба за Босну и Херцеговину из година 1878.-1880. у првој свесци отвори стране 511. до 514. Онде ће наћи:

1.) телеграфску наредбу војне канцеларије Његова Величанства фелдцајгмајстору барону Филиповићу и фелдцајгмајстору барону Јовановићу од 12. октобра 1878., која се односи на уређење аграрних односа а уведена је овим речима: С погледом на репатријацију бегунаца, која је у Херцеговини већ започела, налази Његово Величанство, да, **придржавајући себи позније начелно уређење аграрних односа** некадашње раје према правним турским спахијама, нареди ово.

2.) Отпис ц. и кр. друге војне команде, од 30. новембра 1878., у којем се вели, да ће закони, који постоје, а поглавито закон од 14. сефера 1276. **за први мах** бити довољни, да створе сношљиво стање.

3.) Отпис заједничког министарства од 4. фебруара 1879., у којем стоји међу осталим:

»Телеграми Вашега Краљевског Височанства од 1. и 12. о. м., што се односе на преговоре у аграрном питању, које је започео генералмајор Теодоровић, као и извештај ц. и кр. фелдмаршал-лајтнанта барона Јовановића, у којем се наглашава потреба, да се мере, које су згодне за решење горњег питања, удесе што брже **а нарочито да се становништву стави у изглед, да ће се земље што скорије растеретити**, и т. д.“

За тим даље:

„Држећи се чврсто начела, да се права власништва, која постоје, морају респектовати, ипак увиђамо, да ће се времеменом морати ићи за изменом аграрних прилика у Босни и Херцеговини, и то у правцу, да се **закупницима прибави слободан посед њихова стана и једног примереног дела некад њима на обраду поверених земаља.**«

За тим још даље:

»Кад дакле за сад још изгледа да није опортуно, да се спроведби растерећивања земље даде одређен спроведбени рок, ми ипак дајемо власт Вашем Краљевском Височанству, да у датом случају на примерен начин даде израза готовости владе, да, пошто се испуне предуслови (т. ј. попис и констатација земаљских прилика, па онда да се дозна за земаљске изворе), **почне решавати аграрно питање путем растерећивања земље**«.

Тај отпис заједничког министарства из године 1879. на еклатантан начин побија назоре господина заједничког министра и баца јасну светлост на последњи покрет босанских кметова. Ове, као што се види, није тек требало бунити са оних извесних страна, на које је Његова Ексцеленција господин министар у одбору циљао. Његова Ексцеленција рече, да је данашња велика узбуда у кметовским круговима у земљу унесена с поља. Но тај импорт с поља био је сасвим излишан. Да кметови заузму положај према том питању, које у овај мах постало активно, довољан је био босанско-херцеговачки corpus juris, из којег сам извадио отојич наведена места.

(Наставиће се.)

Политички преглед.

— **Конференције мађарских странака.** Онамад су све три веће мађарске странке држале конференције. У конференцији владине странке држао је министар правде Секељ подужи говор, у којем је објашњавао нови грађански парбени поступак; овај је без промене усвојен.

Фрања Кошут се је у конференцији своје странке правдао, да је коалицијона влада зато свела т. зв. војничке захтеве на минимум, да се успостави слога између краља и Мађара. Зато, што ни тај минимум нису могли да спроведу, дали су оставку. (Т. ј. истина је то, да је Беч одгурнуо ногом „велики кабинет“, пошто га је пред мађарским народом за вечита времена обрукао).

Јуштовац гроф Бањањи напао је владу, да ништа не ради. Иначе су Јуштовци беснели, што влада попушта Хрватима.

— **Трговински уговор између Србије и Аустро-Угарске.** Српска скупштина је прихватила предлог свог председника, да се српско-аустро-угарски трговински уговор постави као пета тачка дневног реда, пошто се за то изјавио и министар финанција.

— **Грчки краљ хоће да захвали.** Ако ни нова заступничка комора не спроведе реформе, краљ Ђорђе хоће да захвали на престолу.

Велика митрополијска учитељска скупштина.

У Новом Саду искупио се велик број наших народних учитеља на скупштину, која ће се одржати сутра, 5. (18.) новембра у 8 саха у јутру у великој дворници Речејијева хотела, да се саветују о школи српској и о њену напретку, о организацији наставе и о целокупној управи, а претрешће се и нацрт нове Школске Уредбе. Као што се говори, биће их 300 до 500 српских народних учитеља на окупу. Купе се већ са свију страна и једва може да се састара за довољно станова. Чујемо, да ће браћи доћи у госте и учитељи из Босне и Херцеговине, да слушају саветовања.

Такав један велик учитељски збор јесте лепа, импозантна појава. Али је то и радосна појава, кад видимо, како се наши учитељи збијају у једно коло за велику сврху.

Ми се на наше учитеље не можемо потужити, јер они су вршили своју стручну и родољубиву дужност и под најтежим околностима увек савесно и верно. Што би им се могло замерити, само је то, што су некоји од њих залутали у радикалски табор, тамо, где им нема места. Радикалство, онаково, како га је створио Јаша, не значи напредак, него раствор — деструкцију.

Учитељство је један врло важан фактор у животу једног народа. Његов је задатак велик и племенит. Учитељи треба да образују народни подмладак да науче децу једног народа у најелементарнијем знању. Што та општа знања јаче продру у што шире слојеве масе народне, тим више вреди тај народ према другим народима. Што више има у једном народу такових, који знају читати и писати, тим је виши ступањ образованости тога народа.

Приликом оног великог рата између немачког и француског народа, одржао је победу у дугом крвавом рату немачки народ над оним француским народом, за који се рекло, да стоји на челу европске цивилизације. Та победа је створила јединство немачког народа, ускрсла је велику немачку царевину. А Француска је лежала у тешким ранама.

Па кад је један дипломата приметио, да је Молтке потукао Француве на бојном пољу, одговорио му је руски дипломат Горчаков: *„Није Молтке, него немачки учитељи!“*

Немачки учитељи образовали су подмладак немачког народа, да је прост војник немачки био интелигентнији и способнији, да разуме и одговори интенцијама својих вођа и сфицира, него француски. А пошто су и сами учитељи немачки услед опште обавезе војничке служили у војсци, то је још већма потенцирало способност и бојну спремност немачке војске.

Наш народ је мален, а окружен је страним народима, који га образованошћу далеко наткриљују. И за то наш народ у борби за живот тако лако према другим народима подлеже, и ми га видимо, како пропада материјално.

Српски учитељи су позвани, да, образовањем и наставом простога народа, подигну способност нашег народа у борби за живот.

На ћуприји живота — вели велики немачки национални економиста Рошер — буде на страну одгурнут и у понор бачен свако, који нема оружје за борбу. А то је оружје богме просвета, како код појединца, тако и код појединих народа.

Ми поздрављамо наше народне учитеље, те просветне раднике за одржање нашег народног бића, срдачном добродошлицом, и желимо им сретан рад! Дај Боже, да тај рад буде успехом крунисан на корист народа!

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 4. новембра 1910.

— **Са митрополијске учитељске скупштине.** Данас у ½9 часова пре подне састали су се учитељи и учитељице митрополије карловачке у великој дворници средишњег здања овдашње српске народне школе. За председника претконференције умољен је г. др. Веселин Ћисаловић главни школски референт, а за перовође су изабрани г. Младен Ћурошевић, учитељ у Обровцу, и госп. Јован Искруљев, учитељ вежбаонице у Сомбору. Присутно је око 50 учитеља и учитељица из свију крајева митрополије, даље школски референти бачко-будимски и пакрачко-горњокарловачки, г. Милан Мандровић, управитељ српске учитељичке школе у Сомбору, и Божидар Борђошки, професор учитељске школе сомборске. Присутни су се наставници поделили у секције по појединим тачкама дневнога реда и разделили су се у више школских дворница на саветовање. Као што се већ на првом овом састанку види, учитељство је дошло врло озбиљно спремљено за свој посао на ову скупштину и рад тече у лепом колегијалном тону вредно и истрајно. После подне у 2 часа састају се сви наставници поново у претконференцију, где ће секције реферисати о своме раду и својим закључцима и где ће се изабрати главни известиоци за сваку поједину тачку за сутрашњу и прексутрашњу скупштину.

— **Освећење нове зграде Српског Учитељског Конвикта.** Српски учитељски конвикт у Новом Саду позива на свечано освећење свога дома, које ће бити у суботу 6. (19.) новембра 1910. године у 11 сати пре подне. После освећења држи свечани говор председник српског учитељског конвикта Аркадије Варађанин. У вече тога дана у 8 сати приређује концерат са игранком уз суделовање певачкога збора Срба учитеља и питомаца српског учитељског конвикта, у великој дворници хотела Речеија у корист српског учитељ. конвикта. Добровољни прилози примају се за захвалношћу. Прилози са стране шаљу се на благајништво Српског Учитељског Конвикта. За улазак се плаћа: Ложа 6 К; седиште у првих десет реди 2 К; у других десет реди 1 К 60 п.; сва остала седишта 1 К; стајање 60 пот. Улазнице се могу добити у књижари Учитељског деон. друштва „Натошевић“ у Новом Саду и у вече о забави на благајници.

У петак и суботу, 5. (18.) и 6. (19.) новембра о. г. биће скупштина српских народних учитеља митрополије карловачке у великој дворници хотела Речеија. Том приликом књижара учитељског деоничарског друштва „Натошевића“ у Новом Саду приређује прву изложбу учила, школских књига и педагошких дела у српском учитељском конвикту. Изложба ће бити отворена 5. (18.), 6. (19.), 7. (20.) и 8. (21.) новембра од 9—12 сати пре подне и од 3—5 сати после подне. За улазак се плаћа 40 потура.

Распоред забаве: 1. Смоленски: Осана — пева певачки збор Срба учитеља. 2. Мокрањац: Хајдук Вељко — пева певачки збор Срба учитеља. 3. а) Маршнер: У дивној шуми; б) Сунашце са висине, Напуљска песма — пева мешовити певачки збор питомаца Српског Учитељског Конвикта. 4. Драгашевић: На Варварину — декламује учитељ Коста Пешић. 5. Мокрањац: II. руковет. Из моје домовине, — пева певачки збор Срба учитеља. 6. Мих. Стевановић: »Говори истину, мало позориште у два чина, представљају питомци Српског Учитељског Конвикта, ученици IV. разреда српске велике гимназије. Лица: Чича Панта: Драгомир Јевтић, Срдан, његов син: Рајко Петровић, Ранко, Срданов друг: Светислав Лазић, Чича Срећко: Лазар Максимовић. Догађа се у једном селу. 7. Хавлас: »Падајте браћо« — пева пева певачки збор Срба учитеља. 8. Смеса српских народних песама — свира тамбурашки збор питомаца Српског Учитељског Конвикта. За тим игранка по утврђеном реду. На игранци свира војничка музика.

Препоручујемо ову светковину нашим родољубима, на које ће се питомци Конвикта и посебице обратити.

☛ Срби! Кад сада, на зиму, буде **попис становништва** у Угарској, сваки с поносом кажи, да си **Србин**. А онде, где у пописном табаку има рубрика **„матерњи језик“**, *мастилом* запиши реч: **„српски“**. Ако не знаш писати, замоли пријатеља или комшију, нека ти то запише.

— **Нико крупно к'о »Застава« не лаже.** Код »Заставе« и знају, и каже им се, да Лотић није члан ни Школ. Савета ни његова пододбора за грађење нацрта за Школ. Уредбу, а »Застава« ипак непрестано тврди то. Но и како да живи гавран без грактања, како жаба без блата, а како „Застава“ без лажи!? Људи, не тражите немогуће ствари! И још „Застава“ проповеда бајаги сад ову, сад ону врлину. Тај посао њихов добро зна и сам Јаков, какав је у истини и зато га је тачно окарактерисао овим речима: „Као да слушате блудницу, која је испала на улицу и говори о свом поштењу.“ Да, да, сасвим верна слика „Заставина“ лагања! Даље Јаков тврди, што и сам не верује, како се Лотић толико година „подвлачио под свачију мантију.“ Сиромах Јаков! Та бар он зна, да се је Лотић једном одрекао и мандата за Н. Ц. Сабор и још неког обећања с његовим благословом, па ипак никада није хтео да се одрече свога уверења; зна, да никад није ни учио од кога крештати а ни крештао против народних права, него напротив: вршио дужности своје у народу. Па зар Јаков ипак сме и може да тврди таке неистине!? Но нека, нека само настављају тако и он и Клицин, лажи су се досад сваком обиле о главу, па ће доћи већ и тај час, да се и њима обију.

Па тек како је тобож слободоумни Јаков малечак, кад се тако жестоко брани против жеље учитељске, да се и његов глас саслуша у питањима школе. И извио је вазда увијања и навијања, али све бадава: не може да направи од белога црно. Треба сви да се саслушају у оним стварима, које се њих тичу — то је јаче слободоумно начело него сва извијања Јаковљева. За то и учитељство има права да тражи да га саслушају, а народ ће на Сабору већ рећи своју реч о том и онда много боље, него да није учитељство саслушао.

Него, човек се мора заиста слатко смејати, како је мајчин стручњак »Клицин« гладно дочекао нацрт школ. уредбе, а уз њега како и сам вожд Јаков „војску тајно преводи“. Већ шћаху умрети од духовне глади у „Застави“, да не беше тог нацрта, а сад ће бити, мили роде, бар месец дана грађе за лажи, сумњичења и грдње. Но ти, верни народе њихов, дед запитај их овако: „Па кад ви тако браните школу и народ, камо вашега нацрта за школ. уредбу? Зашто га ви не сачинисте, како ваша мудрост поктева?“ Да, да, тако запитај народе и укори онда те лармаше што ништа не раде и што их гладне морају алмажани са својим нацртима да хране, јер богме помреше од глади. А тебе ће, народе, сад хранити речима и речима, а ти ћеш по њима и даље патити се у свакој беди и невољи.

— **Дачићево предавање у Новом Саду.** Као што смо већ у своје време јавили, Новосадска Трговачка Омладина приређује у идућу недељу 20. о. м. у 8½ ч. у вече »Другарско Вече« у дворници Речејиевој, на ком ће држати предавање г. Живојин О. Дачић, бивши секретар београдског универзитета а сада управник државне штампарије у Београду.

Упозорујемо нашу публику на ово предавање.

— **Новосадски бијоскоп.** Данас ће се у Аполо-бијоскопу међу осталима приказати Вергина драматизована новела „Cavalleria rusticana“ и слика из руске револуције с натписом „Нихилиста“ а изнеће се лепе слике из Холандске.

— **Срби и Српкиње!** Сви без разлике треба да наше потребе *само код Срба трговаца и занатлија подмирујемо, — то нам је дужност*, јер ако ми једно друго не ћемо помоћи, иноверци нас за цело не ће помоћи.

— **Забаве у Српству.** У Старом Бечеју приређује овдашња српска занатлијска певачка дружина у недељу 7. (20.) новембра у очи св. Архангела Михаила, забаву с дилетантским приказом и с игранком. Дилетанти ће приказати Трифковићево »Честитам« и Змајева »Шарана«. — У Сремским Карловцима овдашња Српска Добротворна Женска Задруга у великој гимназијској дворници у суботу 6. (19.) новембра приредити забаву, на којој ће суделовати богослови, гимназисте, и ђаци основних школа и деца из забавишта. Богослови ће у мушком збору певати Мокрањчеву прву руковет и Сташе Бињичког »Чујеш душо...«, гимназисте ће тамбурати Зајчево »Вече на Сави« и ловачки збор из Веберова »Вилењака«, ђаци основних школа приказаће Милановићеву позоришну игру »У лажи је плитко дно« а деца из забавишта изводиће дечје игре.

Новости са стране.

— **Толстој није умро.** Кад је прва и четврта страна нашега листа већ била у штампи, добили смо овај телеграм из Петрограда;

»Петроградска Телеграфска Агентура јавља из Москве, да се **не потврђује** вест о смрти грофа Толстоја“.

— **Поплава у Паризу.** Из Париза јављају: Сена је јутрос и опет поскочила. Цени се, да је данас река достигла највећу висину. Вода је већ дошла до подземних ходника, што воде на железничку станицу Аустерлиц, ради чега се већ постављају брвине за путнике.

— **Нобелова награда.** Овогодишња Нобелова награда за кемију припала је проф. Отону Валахи у Гетингену ради његових радња на пољу развитка органичне кемије и на пољу развитка кемичне индустрије.

СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ ВЕСТИ.

— **Зверство пољачког учитеља.** Лист галичких Украјинаца »Дило« у Лавову јавља, да је пољачки учитељ Бранислав Грајс у селу Жулину (у Галицији) страшно истукао ученика Михаила Кованчика за то, што није хтео да на пољачком језику очита »Оче наш«, него на руском, јер дете беше Рус. Мали Кованчик је умро. Ово зверство пољачког учитеља силно је раздражило и националистичку штампу у Русији. Председник галичко-руског друштва гроф Владимир Бобрински, знаменити члан руске Државне Думе, написао је поводом мученичке смрти малога Кованчика врло ганутљив чланак, у ком позива руско друштво, да руском народу у Галицији шаље што више књига, како би се просвећен још боље могао борити за очување своје руске народности и вере православне.

— **Једна акција речких Хрвата.** На Реци је основано друштво „Људевит Гај“ са седиштем у Сушаку. Према прогласу, који смо добили, а на коме су имена најодличнијих речких Хрвата, друштву је сврха, да подизањем школа и иначе ширењем просвете стане на пут однарођивању речких Хрвата, које талијанаши регенти, уз обилно фаворизовање власти, настоје да поталијане.

Главне су установе друштва:

Наслов друштва је: »Друштво Људевит Гај«, седиште друштва је Сушак, сврха друштву је: подупирати хрватски живаљ на реци културно, друштвено и господарствено; друштво намиче материјална средства, потребна за остварење својих смерова из ових врела: 1. из камата заклада, 2. из приноса својих чланова, 3. из добровољних приноса. Друштвени чланови могу бити: чланови утемељитељи, који на једанпут за увек исплате у друштвену благајну 500 К (пет стотина круна), редовити, који у року од 6 год. плате 20 К, потпомагачи, који годишње доприносе 1 К.

— **Седамдесетгодишњица Адама Мандровића.** У Загребу је пре неколико дана у тишини прославио седамдесети свој рођен дан дични старина уметник Адам Мандровић. Јубилар је познат и нашој српској публици у овим крајевима. Крајем шездесетих година прошлог века водио је по Славонији своју засебну дружину, у којој је међу осталима била и покојна Маца Перисова а где је првом глумио и наш Андра Лукић. У Новом Саду је Мандровић гостовао у два маха: године 1872., кад је била прва сезона у тада новој а сад одавна већ порушеној позоришној згради на данашњој пијаци Ференца Деака, и године 1887., кад се у Новом Саду прослављала двадесетпетгодишњица овостраног српског народног позоришта. 17. априла 1872. играо је овде натписног јунака у Оберњикову „Ђурђу Бранковићу" у српској обради Јована Ђорђевића Фотера, 18. априла крчмара Гргу Петровића у Фрајденрајховим „Граничарима" а 2. маја натписног јунака у Лаубеову »Грофу Есексу«. После приказа »Ђурђа Бранковића« изразио се покојни Јован Бошковић о Мандровићу овако: „Ниједан до сад глумац наш није тако, као Мандровић, спојио у себи и ужасном несрећом потресеног оца и државника у тешком положају и свакојаким незгодама и неприликама. „А после »Грофа Есекса« рекао је покојни др. Милан Јовановић Морски ово: „Ми немамо глумца, који би се у улози Есекса могао мерити с Мандровићем." Године 1887. играо је Мандровић у Новом Саду 8. априла натписног јунака у Стеријину „Владиславу", а 10. априла Иву Црнојевића у »Максиму Црнојевићу« дра Лазе Костића. Мандровић се родио у Новој Градишци 5. новембра 1839. те је управо већ лане био навршио седамдесету годину, али је лане био озбиљно болестан те се прослава морала одгодити. За Мандровића добро вели овом приликом један хрватски лист, да је генијалан глумац, савестан редитељ, оштар управитељ, вредан интенданат и способан драматург.

НОВИЈЕ.

Будимпешта, 3. новембра. Заступничка кућа имала је данас седницу. Опозиција је викала: „Шта је са народним радом? Где је рад?" Због оверења записника дошло је до бурне дебате те је седница била прекинута.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву »Браника«.

† Толстој.

Петроград, 4. новембра. Из Москве јављају, да је гроф Лав Николајевић Толстој, — који је ових дана оставио своју породицу, да у самоћи живи, — умро.

Сазив хрватског сабора.

Загреб, 4. новембра. Службени лист доноси краљев отпис, којим се земаљски сабор сазива за 9. (22.) новембра.

Чеси и Немци.

Праг, 4. новембра. Савез чешких посланика на земаљском сабору извјавио је, да не прима немачке предлоге.

АВИЈАТИКА.

— **Успех Србина авијатичара.** Из Загреба јављају 1. (14.) о. м.: Овдашњи фотограф Михаило Мерћеп конструисао је аероплан и јуче је први пут предузео полет на овдашњем војном вежбалишту. Пилот Русјан узлетео је на висину од 30 метара и лепим летом опкружио је поље, па се глатко спустио. Публика је приредила авијатичару живе овације. После подне су покушаји у летењу продужени,

— **Аеропланом из Француске у Белгију.** Авијатичари Легање и Мартинес дигли су се 13. о. м. у 6 с. 45 м. у Иси-ле-Мулине-у, и у 10 с. 10 м. стигли су у Брисел.

Трговина и промет.

Новосадска пијаца.

	4. новембра 1910.
Пшеница нова	К 10·40 —·—
Пшеница стара	„ 9·80 —·—
Зоб	„ 7·20 —·—
Јечам	„ 6·20 —·—
Кукуруз стари	„ 6·30 —·—
Нови кукуруз у клипу.	„ 3·40
Нови кукуруз окрњен	„ 4·60
Лањик	„ 8·29
Мувар	„ 7·—
Пасуљ	„ 10·—

Све од 50 кила.

Марва, свињи и живина.

Волови по кили	К 60—64
Свињи тешки по кили	1 К 00—·20
средњи „ „	1 „ 00—·14
„ лаки „	1 „ 00—06
„ мршави пар 200—300	„
Теоци по кили	1 „ 16—24
Јагњци по кили	„ ———
Овци по пару 40—48	„
Кљукане гуске по кили	1 „ —20
Јаја 5 комада	„ —40

Србине,

не испуштај земљу из шака,

јер је свака груда, свака бразда, сваки педаљ српске земље, свака изгубљена кућица, свако напуштено кућиште српско, што Срби лакомислено из шака испуштају и странцима продају — неизмеран народни губитак сигурна и неизбежива народна пропаст, највеће српско народно издајство!

Срби родитељи,

шаљите своју ваљану децу у трговину и на занат.

Управник: Др. Мих. Полит-Десанчић.
Одговорни уредник: Јанко Перић.

ОГЛАСИ.

ЈЕДНА НОВО УДЕШЕНА ПИВНИЦА и РЕСТАУРАЦИЈА

продаје се одмах из слободне руке. Иста се налази у центруму Новог Сада на главној пијаци.

Ближа извешћа даје фирма

563 2-3 **удове Исидора Фрајда.**

„АПОЛО"-БИОСКОП

поред **Речејијева** хотела,

састајалиште српске отмене публике.

Кинематографске новине и остале приспеле новости.

Почетак у пет сахата у вече, свршетак у једанаест сахата. 507 30-

Књижевни оглас.

Нова књига

Беседе дра Михаила Полита Десанчића

III. део, прва књига, изашле су из штампе и разашиљу се претплатницима и књижарима. Цена је **4** круне, а поштарина 30 фил. Наруџбине уз готов новац шаљу се на штампарију деоничарског друштва „Браника" у Новом Саду. У тој новој књизи садржани су они важни говори против Апоњијевога школскога закона, и против железничке прагматике у Хрватској. — Садржани су у тој књизи и некролози Светозару Милетићу и Змају Јовановићу. Пријатељи се умољавају да ову књигу што више распростиру.

Уједно се даје на знање, да се II. **део** Политових беседа, који је изишао године 1899. још могу добити уз обаљену цену од **2** круне.

Хотел „БЕЛА ЛАЂА"

ЂУРЕ ЗУРКОВИЋА Нови Сад,

модерно са свима удобностима удешен, најподесније место за састанке странаца, са изврсном кујном и најбољим пићем.

Точи прастаро Urquell **ПИЛЗАНСКО ПИВО.** 232 79·150

ШТАМПАРИЈА

ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА „БРАНИКА"

:: У НОВОМ САДУ ::

Основ. 1904. г. Основ. 1904. г.

знатно је проширена са новим брзотисцима, великим избором слова, модерних орнамената и шара — препоручује се п. н. публици у месту и околини за израду ::

сваковрсних штампарских послова

који се израђују у духу савремене модерне технике по најумеренијој цени. -

ПАРФИМЕРИЈА

ИВАНА Ј. СТОЈКОВИЋА, НОВИ САД

Кошут Лајошева ул. бр. 25 у дворишту у фотогр. атељеру.

Главно заступство „KODAK", фотографских апарата за г. г. аматере и хигијенских завоја. 250 165-

Власник и издавалац: деоничарско друштво »Браника«.

Штампарија деоничарског друштва »Браника«.